

Fonetika

téma:
souhlásky

12. hodina

11.1.2021

SOUHLÁSKY – třídění

Kritéria:

- způsobu artikulace
- místo artikulace
- znělost
- napjatost
- nosovost
- tvrdost

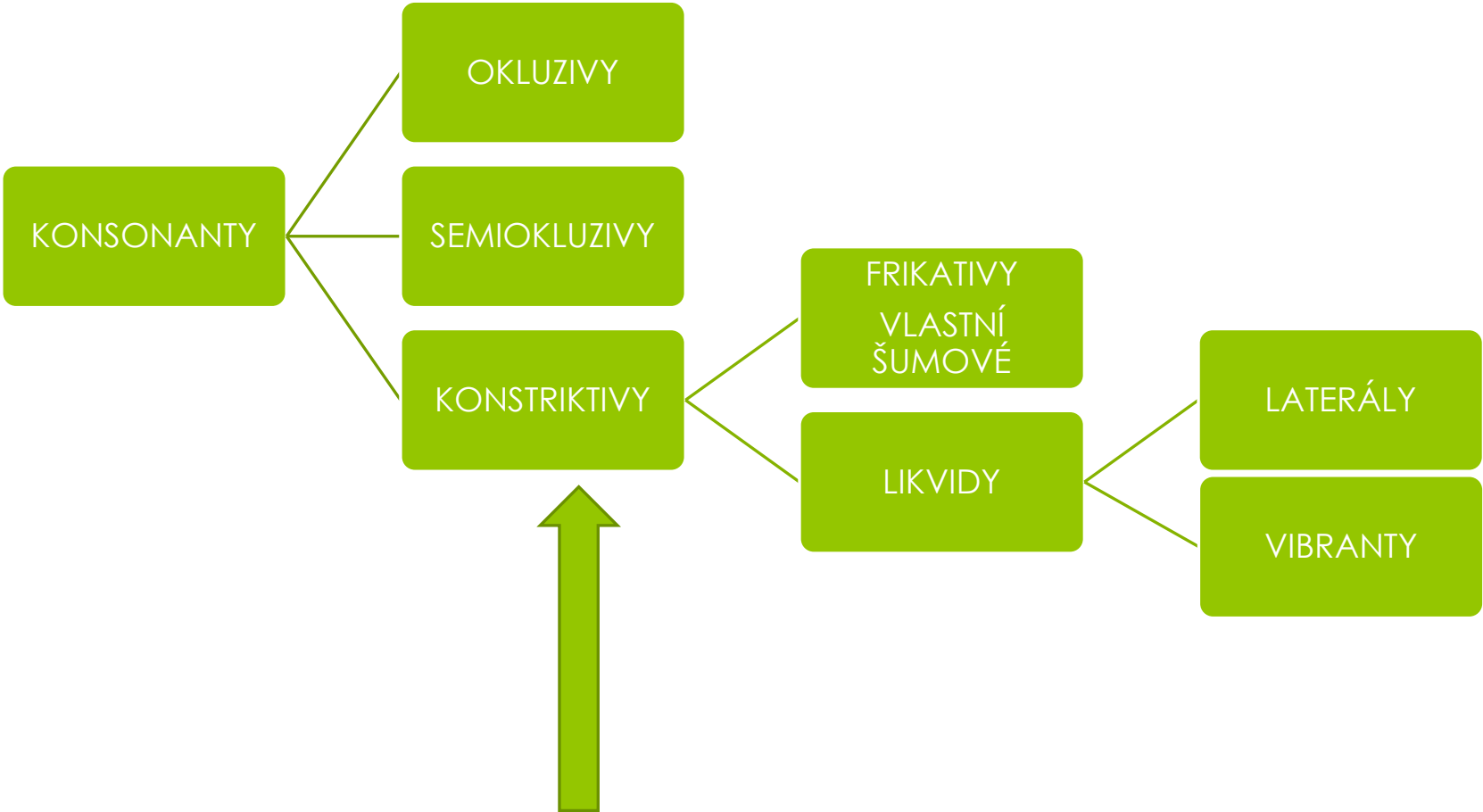
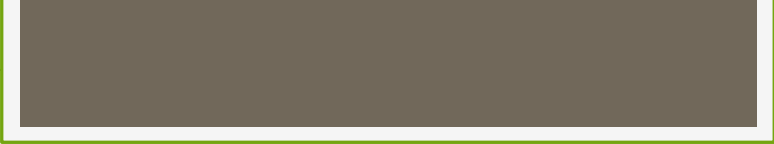
ZPŮSOB ARTIKULACE

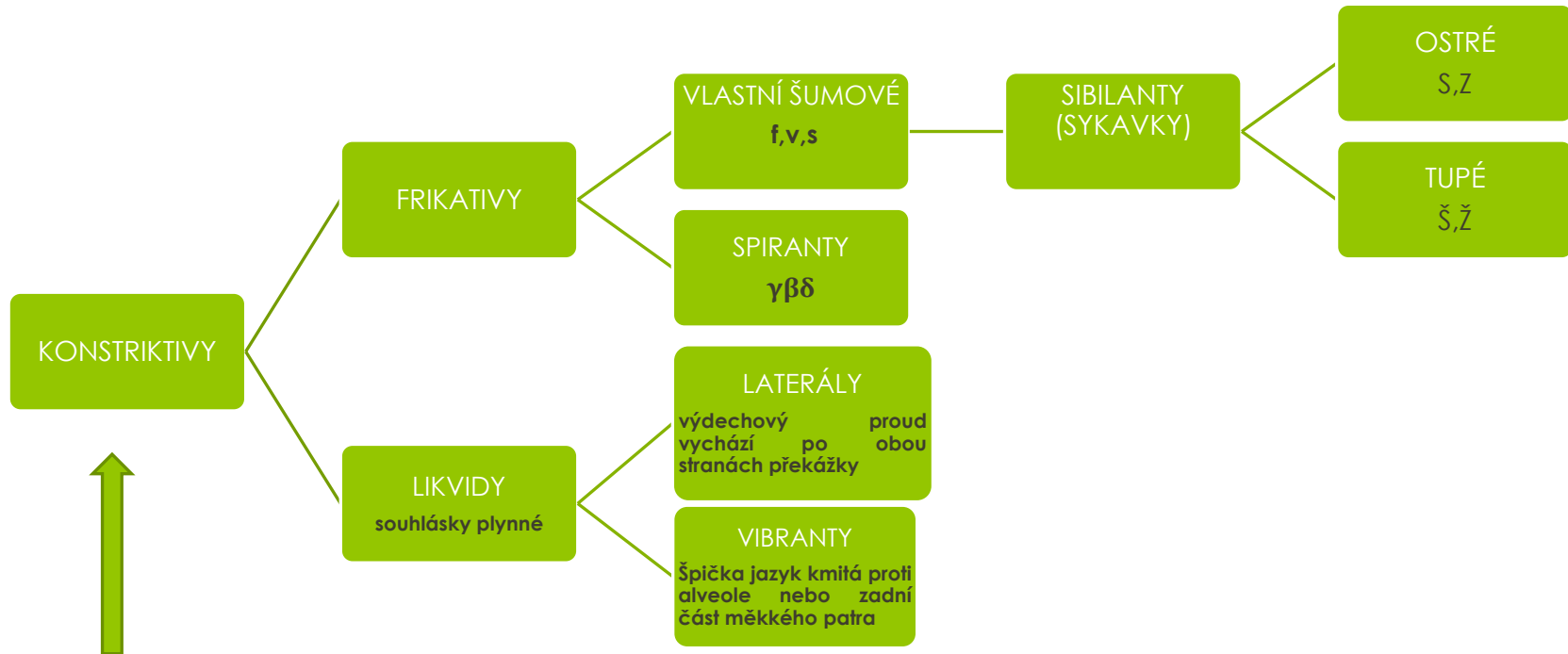
Podle **způsobu tvoření** striktury rozlišujeme:

okluzivy // souhlásky závěrové, např. [p], [g],
u nichž dochází k úplnému přerušení
výdechového proudu,

semiokluzivy // souhlásky polozávěrové,
např. [c], [č], při nichž se vytváří slabá okluze,
jež přechází v průběhu jediné hlásky v úžinu,

a **konstriktivy // souhlásky úžinové**, např. [f], [s],
při nichž je překážka neúplná a výdechový
proud může procházet po celou dobu trvání
zúženým místem; tvar úžiny může být
různý (srov. [s] a [š])

Místo artikulace podle Barroso

bilabiály – překážka vzniká pomocí obou rtů: [p, b, m], [β],

labiodentály – překážka je tvořena spoluprací dolního rtu a horních řezáků: [f, v],

alveodentály³⁵ – tyto souhlásky vznikají za součinnosti špičky jazyka nebo jeho přední části (tzv. korony) a oblasti horních řezáků a dásní: [t, d, n], [ð],

alveoláry – špička jazyka nebo jeho přední část (korona) zaujímá postavení nebo kmitá proti oblasti dásní za hornímu řezáky: [s, z], [l], [r, R],

prepalatály – hřbet jazyka se zvedá k přední části tvrdého patra: [ʃ, ʒ],

palatály – tvoří se hřbetem jazyka proti tvrdému patru: [ɲ], [ʎ],

veláry – tvoří se zadní částí hřbetu jazyka proti měkkému patru: [k, g], [x], [ħ], [χ],

uvuláry – jejich artikulace vzniká kmitáním zadní části měkkého patra, čípku: [ʀ]³⁶,

gutturály – tvoří se v oblasti kořene jazyka proti zadní stěně hrdelní; gutturály v portugalštině neexistují, ale má je např. arabština,

laryngály – vznikají v hrtanu, kde jsou artikulujícím orgánem hlasivky: česká souhláska [h] a ráz v češtině [ʔ].

Znělost

znělé

- při průchodu výdechového proudu jsou hlasivky blízko sebe a **vytvářejí základní tón** (podmínka pro vznik hlasu)
- Tento tón **doprovází** konsonantu po celou dobu jeho realizace.

neznělé

- při průchodu výdechového proudu jsou hlasivky blízko sebe a **nevytvářejí základní tón** (podmínka pro vznik hlasu)
- Tento tón vůbec **nedoprovází** konsonantu po dobu jeho realizace.

Znělost

párové

- Jsou to dvojice souhlásek, které se shodují ve způsobu a místě artikulace, ale liší se přítomností tónu.

viz
další
slide

nepárové

- Jsou jedinečné
- Nemají svůj znělý či neznělý protějšek
- Jejich tónové spektrum se blíží spektru samohlásek

[m, n, ŋ] [k, t, t̚, t̚̚, ʁ],

[j, w]

Napjatost

- Rozdíl ve znělosti a neznělosti doprovází různé stupně napjatosti.
- Je to svalová činnost při realizaci konsonant.

Nosovost

- Pro většinu portugalských souhlásek platí, že při jejich realizaci je měkké patro zdviženo, což brání výdechovému proudu proniknout z dutiny hrdelní do dutiny nosní.
- Při realizaci několika hlásek sonorních však měkké patro se sníží a tím uvolní cestu přes dutinu nosní.

Tvrdost (zejména v PB)

Měkké

- Jsou *palatelizované*
- Místo artikulace se posouvá k palatu a v důsledku toho se v PB souhlásky **T/D** realizují před **i/j** jako **C, Š**

TI, DI /CI, TŠI/

- PARTI (VYSLOVENO JAKO: PAR**CI**, PART**ŠI**)
- TEATRO (CJATRU, TŠJATRU)

Tvrdé

- JSOU VŠECHNY
OSTATNÍ

GRAFÉM B

OKLUZIVA

[b], znělá bilabiální okluziva orální

Distribuce

Konsonant [b] se vyskytuje

- vždy po pauze: *bater* [bɛ'tɛr] „tlouci“, *beleza* [bɛ'lezɔ] „krása“;
- vždy po nazální okluzivě [m], která se v tomto postavení realizuje velmi oslabeně: *ambos* [ɛ^mbu] „oba“, *pombo* [põ^mbu] „holub“.

SPIRANTA

[β], znělá bilabiální spiranta orální⁴⁴

Distribuce

Konsonant [β] má tendenci vyskytovat se stále častěji

- v intervokalickém postavení: *cabo* [ˈkaβu] „mys“, *lobo* [ˈloβu] „vlk“;
- před likvidou: *lubrificante* [luβrifi'kẽⁿtɛ] „mazadlo“, *abrir* [ɐβrir] „otevřít“; *oblongo* [ɔ'βlõⁿgu] „protáhlý“, *ablativo* [ɐβlɛ'tivu] „ablativ“.

GRAFÉM C

FRIKATIVA
CE, CI

príncipe ['přínsipɪ] „|

– [ɛu] *céu* ['sɛu] „nebe“,

OKLUZIVA
CA, CO, CU, C+souhláska

faca ['fakɐ] „nůž“.

concha ['kõnʃɐ] „mušle“;

acreditar [ɛkriði'tar] „uvěřit“, „hodit“.

curso ['kursu] „kurs“

GRAFÉM Ç

FRIKATIVA

, *ondulação* [õⁿdulɐ'sẽũ(ɾ)] „vlnění“.

GRAFÉM D

OKLUZIVA

[d], znělá apikodentální okluziva orální

Distribuce

Konsonant [d] se vyskytuje

- vždy po pauze na začátku slova: *domar* [du'mar] „krotit“, *dentro* [dɛ̃ⁿtru] „uvnitř“;
- vždy po nazální okluzivě [n], která se v tomto postavení realizuje velmi oslabeně: *andar* [ɛ̃ⁿdar] „poschodí“, *vender* [vɛ̃ⁿder] „prodávat“;
- po laterální artikulaci [ɫ]: *caldo* [kɫɔdu] „vývar“, *fralda* [frɫɔɖɛ] „plena“.

SPIRANTA

[ð], znělá alveodentální spiranta orální⁴⁵

Distribuce

Konsonant [ð] má tendenci vyskytovat se stále častěji

- v intervokalickém postavení: *ida* [iðɛ] „cesta“, *espada* [iʃpaðɛ] „meč“;
- před likvidou: *quadro* [kwaðru] „obraz“, *pedra* [peðɛ] „kámen“.

GRAFÉM F

[f], neznělá labiodentální frikativa

Distribuce

Konsonant [f] se vyskytuje

- v intervokalickém postavení: *estufa* [iʃ'tufə] „skleník“, *café* [kə'fɛ] „káva“;
- na počátku slabiky po souhlásce: *alfinete* [aʎfi'neti] „špendlík“, *confuso* [kõ'fuzu] „zmatený“;
- na začátku slova: *fome* ['fomi] „hlad“, *faca* ['fakə] „nůž“.

GRAFÉM G

FRIKATIVA
GE, GI

ː, *agitação* [ɐʒitɐ'sẽũ(ŋ)]
ː, *auge* ['auʒi] ; *giz* ['ziʃ]

OKLUZIVA
GA, GO, GU, GUE, GUI

[g], znělá velární okluziva orální

Distribuce

Konsonant [g] se vyskytuje

- vždy na začátku slova: *guia* ['giɐ] „průvodce“, *gado* ['gaðu] „dobytek“;
- vždy po nazální okluzivě [ŋ], která se v této pozici realizuje velmi oslabeně: *longo* ['lõŋgu] „dlouhý“, *pingar* [pĩŋgar] „kapat“.

SPIRANTA
aGa

[ɣ], znělá velární spiranta orální⁴⁶

Distribuce

Konsonant [ɣ] má tendenci vyskytovat se stále častěji

- v intervokálním postavení: *agarrar* [ɐʁɐ'rar] „chytit“, *o gato* [u'ɣatu] „kočka“;

GRAFÉM H

NEREALIZUJE SE

; *hábito* ['aβitu] „zvyk“;

16° nos [ɲoβ] „ná“ nos

GRAFÉM CH

FRIKATIVA – VLASTNÍ
ŠUM

malcheiroso [maʎʃeĩ'rozɐ] „páchnou-

encher [ẽˈʃɛɾ] „naplnit“, *concha* [ˈkõˈʃɐ] „mušle“;

GRAFÉM J

FRIKATIVA – VLASTNÍ
ŠUM

ɹ: *juventude* [ʒuvēⁿtuðɨ] „mládež“, *já* [ˈʒa] ,

beijar [bɛiˈʒar] „

GRAFÉM K

kafkaesco

kit

kafkiano

ketchup

karaokê

kilo

kiwi

know-how

kardecismo

kart

kaiser

kamikaze

km²

kitchenette

kung fu

krill

kitsch

kantiano

km

kardecista

keep calm

kg

kartódromo

kelvin

kantismo

klaxon

kibutz

kyrie

keynesianismo

kebab

kichute

kantista

keynesiano

kepleriano

kilt

kalio

knob

kala-azar

káon

kartista

kummel

kirsch

kimberlito

kartismo

kaiserista

kaiserismo

kb

kcal

kneippismo

kilobit

krausismo

kieserita

kneippista

GRAFÉM L

FRIKATIVA

[l], znělá apikoalveolární laterální frikativa orální; *sonora*

Distribuce

Konsonant [l] se vyskytuje

- v intervokálním postavení: *mola* ['mɔlɐ] „pružina“, *calar-se* [kɐ'larsɨ] „mlčet“;
- na počátku slabiky po souhlásce: *Carlos* ['karluʃ] „Karel“, *vislumbrar* [viʒlũ^mbrar] „spatřit“;
- na počátku slabiky po polosamohlásce: *bailar* [bai'lar] „tančit“, *aula* ['aυlɐ] „vyučovací hodina“;
- po souhlásce v rámci jedné slabiky: *pleno* ['plenu] „úplný“, *glória* ['glɔrjɐ] „sláva“;
- na počátku slova: *lua* ['luɐ] „měsíc“, *lume* ['lumɨ] „oheň“.

SILNE LABIALIZOVANÁ

[ɫ], znělá postdorsovelární laterála silně labializovaná; *sonora*

Distribuce

Konsonant [ɫ] se vyskytuje

- po samohlásce na konci slabiky před pauzou: *mal* ['maɫ] „špatně“, *anel* [ɐ'nɛɫ] „prsten“, *geral* [ʒɨ'rɐɫ] „všeobecný“;
- po samohlásce na konci slabiky před jiným konsonantem: *malta* ['maɫtɐ] „parta“, *algodão* [ɐɫgu'dɛũ(ɲ)] „bavlna“.

GRAFÉM LH

[ʎ], znělá palatální laterála orální; *sonora*

Distribuce

Konsonant [ʎ] se vyskytuje

- v intervokálním postavení: *ilha* [ˈiʎɐ] „ostrov“, *filho* [ˈfiʎu] „syn“;
- na počátku slabiky po pauze: *lhano* [ˈʎɐnu] „upřímný“, *lhaneza* [ʎɐˈneze] „upřímnost“.

GRAFÉM M

OKLUZIVA

[m], znělá bilabiální okluziva nazální; *sonora*

Distribuce

Konsonant [m] se vyskytuje

- v intervokálním postavení: *cama* ['kɐmɐ] „postel“, *chamar* [ʃɐ'mar] „volat“;
- na počátku slabiky po konsonantu: *alma* ['aɫmɐ] „duše“, *armada* [er'maðɐ] „válečné loďstvo“;
- na počátku slabiky po polosamohlásce: *queimar* [kɐj'mar] „spálit“, *augmentar* [aʊmɛ'tar] „zvýšit“;
- na začátku slova: *mala* ['malɐ] „kufr“, *moda* ['mɔðɐ] „móda“;
- po Vnas a před konsonanty [p], [b] (tj. takovými, které se realizují na stejném místě jako [m]) se realizuje v podobě silně oslabené bilabiální okluzivy nazální: *campo* ['kɛ̃mpu] „pole“, *lombo* ['lõmbu] „hřbet“.

NAZÁLNÍ SKLUZ

simples ['sĩ^mplɨʃ] „prostý“, *carimbo* [kɐ'ri^mbu] „razítko“,

som ['sõ(ɾ)], *um* [ũ(ɾ)]

GRAFÉM N

OKLUZIVA

[n], znělá alveodentální okluziva nazální; *sonora*

Distribuce

Konsonant [n] se vyskytuje

- v intervokalickém postavení: *cana* ['kɛnɐ] „stéblo“, *anão* [ɐ'nɐũ(ɲ)] „trpaslík“;
- na počátku slabiky po souhlásce: *carne* ['karni] „maso“, *asno* ['aʒnu] „osel“;
- na počátku slabiky po polosamohlásce: *faina* ['fajɲɐ] „dřina“;
- na počátku slova: *nada* ['naðɐ] „nic“, *ninguém* [ni'ɲgɐĩ(ɲ)] „nikdo“;
- na konci slova v některých odborných výrazech: *abdómen* [ab'dɔmɛn] „břicho“, *gérmen* ['ʒɛrɛmɛn] „zárodek“;

NAZÁLNÍ SKLUZ

- po Vnas před konsonanty [t], [d] se realizuje v podobě silně oslabené alveodentální okluzivy nazální: *andar* [ɐ'ndar] „kráčet“, *tentar* [tɛ'ntar] „pokoušet se“;
- po Vnas před frikativami typu [s, z, ʃ, ʒ] se realizuje v podobě **nazálního skluzu**³⁹: *lançar* [lɛ'nsar] „hodit“, *denso* ['dɛ'nsu] „hustý“, *rins* ['Rĩʃ] „ledviny“, *anjo* [ɐ'ɲʒu] „anděl“, *onze* [o'ɔzi] „jedenáct“.

GRAFÉM NH

OKLUZIVA

[ɲ], znělá dorsopalatální okluziva nazální; *sonora*

Distribuce

Konsonant [ɲ] se vyskytuje

- v intervokalickém postavení: *sonho* ['soɲu] „sen“, *ninho* ['niɲu] „hnízdo“;
- na počátku slova (velmi omezená frekvence): *nhumbo* ['ɲũ^mbu] „druh divokého afrického býka“;

GRAFÉM P

[p], neznělá bilabiální okluziva orální

Distribuce

Konsonant [p] se vyskytuje

- v intervokálním postavení: *tipo* ['tipu] „typ“, *capa* ['kapə] „plášť“;
- na počátku slabiky po souhlásce: *alpinista* [aɫpi'niʃtə] „horolezec“, *harpa* ['arpe] „harfa“, *crispar* [kriʃ'par] „svraštit“;
- na počátku slabiky po velmi oslabené nazále³⁸: *campo* ['kẽ^mpu] „pole“;
- na začátku slova: *pão* ['pẽũ(ŋ)] „chléb“, *parar* [pə'rar] „zastavit“.

GRAFÉM Q (vždy QUE, QUI)

[k], neznělá velární okluziva orální

pequeno [pi'kenu] „malý“;

[jɛ] *quieto* ['kjetu] „klidný“;

[wɛ] *qualidade* [kweli'daði] „jakost“;

[wɔ] *quota* ['kwɔtɐ] „podíl“;

GRAFÉM R

JEDNOKMITOVÉ

Alveoláry [r, r]

[r], znělá jednokmitová apikoalveolární vibranta orální; *sonora*

Distribuce

Konsonant [r] se vyskytuje

- v intervokalikickém postavení: *caro* ['karu] „drahý“, *parar* [pə'rar] „zastavit“;
- na konci slova: *mar* ['mar] „moře“, *chamar* [ʃə'mar] „volat“, *pintor* [pĩ'tor] „malíř“;
- na konci slabiky před jiným konsonantem: *carta* ['kartə] „dopis“, *mar-cha* ['mar'ʃə] „pochod“, *margem* ['marʒəj(n)] „(říční) břeh“;
- po některých souhláskách (avšak nikoli po [ʃ], [ʒ] ani po oslabeném [n]) ve skupině typu C + r, nedělitelné a tvořící součást jedné slabiky: *prato* ['pratʊ] „talíř“, *acreditar* [əkri'di'tar] „uvěřit“, *magro* ['mavru] „hubený“, *cobra* ['kɔβrə] „had“;
- po polosamohláskách: *feira* ['fɛjɾə] „trh“, *tauromaquia* [taʊɾumə'kiɐ] „býčí zápasy“.

VELÁRNÍ NEBO DORSOVELÁRNÍ

Uvulára [ʀ]

[ʀ], znělá vícekmitová velární vibranta; *sonora*

Distribuce

Konsonant [ʀ] se vyskytuje

- v intervokalikickém postavení: *murro* ['muru] „úder pěsti“, *carro* ['karu] „auto“;
- na počátku slabiky po pauze: *rua* ['ruʋ] „ulice“, *rir* ['riʀ] „smát se“;
- na počátku slabiky po souhláskách [ʔ, ʒ]: *guelra* ['gɛʔrʋ] „žábry“, *melro* ['mɛʔru] „kos“, *Israel* [iʒrʋ'ɛʔ] „Izrael“;
- na počátku slabiky po velmi oslabené nazále [n]: *honra* ['õʀrʋ] „čest“, *honrado* [õʀ'raðu] „poctivý“.

[x], neznělá dorsovelární konstriktiva

Distribuce

Konsonant [x] se vyskytuje

- v intervokalikickém postavení: *murro* ['muxu] „úder pěsti“, *carro* ['kaxu] „auto“;
- na počátku slabiky po pauze: *rua* ['xuʋ] „ulice“, *rir* ['xiʀ] „smát se“;
- na počátku slabiky po souhláskách [ʔ, ʒ]: *guelra* ['gɛʔxuʋ] „žábry“, *melro* ['mɛʔxu] „kos“, *Israel* [iʒxʋ'ɛʔ] „Izrael“;
- na počátku slabiky po velmi oslabené nazále [n]: *honra* ['õʀxʋ] „čest“, *honrado* [õʀ'xaðu] „poctivý“.

GRAFÉM S

[s], neznělá predorsoalveolární frikativa orální

assar [v'sar] „péci“, *passar* [pɐ'sar] ,
insistir [ĩˈsiʃˈtir] „naléhat“;
valsa ['vaʎsɐ] „valčík“, *farsa* ['farsɐ]
sagrado [sɐ'ɣraðu] „posvátný“, *sete* ['seti] „sedm“,

[z], znělá predorsoalveolární frikativa orální

coisa ['kojzɐ] „věc“, *causa*

GRAFÉM S

[ʃ], neznělá prepalatální labializovaná frikativa orální

mestre ['meʃtrɨ] „mistr“, *vespa* ['veʃpe] „vosa“;

na konci slova před neznělým konsonantem slova následujícího: *os pais* [uʃ'paiʃ] „rodiče“.

[ʒ], znělá prepalatální labializovaná frikativa orální

mesmo ['mezmu] „stejně“, *desde* ['dezdi] „od“; *os dois* [uʒ'doiʃ] „oba“.

GRAFÉM T

[t], neznělá alveodentální okluziva orální

Distribuce

Konsonant [t] se vyskytuje

- v intervokalickém postavení: *cativar* [kɛti'var] „uchvátit“, *atacar* [ɛtɐ'kar] „zaútočit“;
- na počátku slabiky po souhlásce: *último* ['uɫtɪmu] „poslední“, *antigo* [ɛ̃^mtiɾu] „starobylý“, *arte* ['artɨ] „umění“, *custar* [kuʃ'tar] „stát“ (o ceně);
- na začátku slova: *tomate* [tu'matɨ] „rajče“, *também* [tɛ̃^mbɛ̃(j)] „také“, *tudo* ['tuðu] „vše“.

GRAFÉM V

[v], znělá labiodentální frikativa

Distribuce

Konsonant [v] se vyskytuje

- v intervokalickém postavení: *lavatório* [lɐvɐ'tɔɾju] „umyvadlo“, *movimento* [muvi'mẽntu] „pohyb“;
- na počátku slabiky po souhlásce: *calvo* ['kaɫvu] „holohlavý“, *árvore* ['arvuɾi] „strom“;
- na počátku slabiky po velmi oslabené nosové souhlásce [n]: *convidar* [kõ̃'vi'dar] „pozvat“, *invadir* [ĩ̃'vɛ'dir] „vpadnout“;
- na počátku slabiky po polovokálu: *gaivota* [gɐj̃'vɔtɐ] „racek“;
- na začátku slova: *ver* ['ver] „vidět“, *viver* [vi'ver] „žít“.

GRAFÉM W

workshop

web

walkman

winchester

watt

workaholic

weltanschauung

warrant

walter

www

warrantagem

weber

western

wagneriano

web design

wu

wc

whig

weberiano

wattímetro

windsurfe

wagnerismo

wildiano

warrantar

wulfenita

wurtzita

warrantado

wagnerita

wagnerista

wollastonita

windsurfista

wronskiano

wagneriana

GRAFÉM Y

bullying
layout
sexy
gay
replay
hobby
country
lobby
playboy
spray
motoboy
foyer
voyeurismo
commodity
chantilly
playback
delivery
taylorismo

yakisoba
milady
boy
royalties
lycra
baby
lady
delay
display
canyon
playground
flamboyant
play
voyeur
gays
nylon
joystick
derby

y
royalty
yogurt
yang
ferry
yin-yang
stand-by
curry
dry
yuppie
husky
babysitter
ecstasy
gigabyte
cosplay
medley
cherry
byroniano

yagi
taylorizado
yin
storyboard
rugby
yakuza
fayolismo
penny
kyrie
gateway
keynesianism
o
megabyte
terabyte
keynesiano
toyotismo
cyberbullying
yd

pay-per-view
henry
shimmy
copyright
faraday
gruyère
qwerty
taylorista
caddy
voyeurisme
tyndalização
canyoning
abhenry
harveyizaçã

GRAFÉM Z

[z], znělá predorsoalveolární frikativa orální

z: *urze* ['urzi] „vřes“, *várzea* ['varziɐ] „niva“;

cinza ['siⁿzɐ] „popel“;

[ʒ], znělá prepalatální labializovaná frikativa orální

faz ['faʒ] „male“, *faz : mala* ['malɐ] „kufr“

[ʃ], neznělá prepalatální labializovaná frikativa orální

giz ['ʒiʃ] *faz* ['faʃ] „dělá“.

GRAFÉM X

[s], neznělá predorsoalveolární frikativa orální

[eḡ'silju] „pomoc“;

[z], znělá predorsoalveolární frikativa orální

- v intervokalickém postavení: *casa* ['kaze] „dům“, *mesa* ['mezɐ] „stůl“;
- ve skupině *ex-* [iz] před vokálem: *exame* [i'zɛmɛ] „zkouška“, *exemplo* [i'zɛmplu] „příklad“;

[ʃ], neznělá prepalatální labializovaná frikativa orální *deixar* [dɛj'ʃar] „nechat“,

„“, *xícara* ['ʃikɛɾɐ] „šálek“;

Slova s X

na začátku uprostřed na konci slova

- xácara;
- xadrez;
- xale;
- xampu;
- xará;
- xarope;
- xenófobo;
- xereta;
- xerife;
- xerocópia;
- xexéu;
- xícara;
- xingar;
- exame;
- exato;
- executar;
- exemplo;
- êxtase;
- extensão;
- máximo;
- óxido;
- pretexto;
- próximo;
- ...
- botox;
- clímax;
- córtex;
- duplex;
- durex;
- fax;
- látex;
- pirex;
- tórax;
- xerox;
- ...

[ʃ], neznělá prepalatální labializovaná frikativa orální

- baixo;
- bruxa;
- enxergar;
- enxerido;
- enxugar;
- faixa;
- frouxo;
- lixo;
- mexer;
- puxar;
- xingar;
- ... **expectativa**;
- **experiente**;
- **explorar**;
- **extensão**;
- **extinguir**;
- **extinto**;
- **extrair**;
- **extremo**;
- **texto**;
- **textual**

[z], znělá predorsoalveolární frikativa orální

- exagero;
- exame;
- exato;
- exausto;
- executar;
- exemplo;
- exhibir;
- êxito;
- exorcizar;
- exótico;
- ...

REALIZACE KS

anexo;
asfixia;
axila;
complexo;
convexo;
fluxo;
maxilar;
reflexão;
reflexo;
tóxico;

SUFIXO, INFIXO, AFIXO